

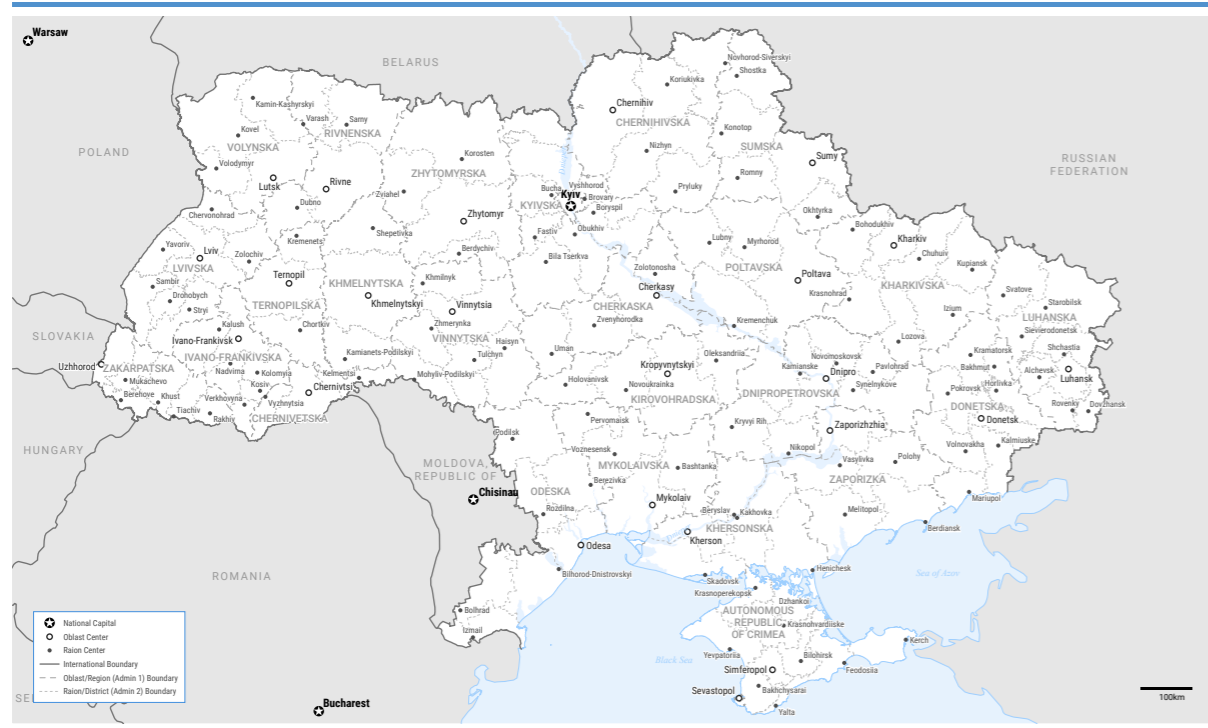

МОЛОДЬ ПРО ВІЙНУ В УКРАЇНІ:

ВИСВІТЛЕННЯ ПОЗИЦІЙ МОЛОДІ
ЩОДО РЕКОНСТРУКЦІЇ ТА
ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Зміст

Основні положення	3
Вступ	5
Методологія та слова подяки	6
Якби молодь стояла біля керма	8
Психічне здоров'я та психосоціальна підтримка та підтримка вразливих верств населення	9
Психічне здоров'я та психосоціальна підтримка молоді	10
Психічне здоров'я, психосоціальна та відновлююча підтримка військовослужбовців	10
Підтримка вразливих верств населення	11
Сприяння гендерній рівності як частина реконструкції та відновлення України	12
Роль освіти у реконструкції та відновленні України	14
Повернення до офлайн-навчання	14
Якісна та інклюзивна освіта для всіх	15
Підтримка освітніх реформ	15
Інвестування у вчителів та вихователів	15
Зміцнення позицій технічних і професійно-технічних закладів	15
Засоби для існування та економічні можливості для молоді	16
Умови безпечного повернення	17
Молодь, мир і безпека	19
Висновки та рекомендації	21

Джерело: Україна | УКГП (unocha.org)

Життя мільйонів людей, у тому числі молоді, постраждали від ескалації війни в Україні. Хоча конфлікт не виказує ознак послаблення, розробляються плани реконструкції та відновлення та мобілізуються ресурси для підтримки цих зусиль. Відповідно до Програми дій Ради Безпеки ООН «Молодь, мир і безпека», дуже важливо, щоб молоді люди в усій своїй різноманітності відігравали активну роль у формуванні майбутнього напрямку своєї країни.

У період з квітня по травень 2023 року 200 молодих людей, які постраждали від війни в Україні, або все ще знаходяться в країні, або ті, що втекли до Молдови, Польщі та Румунії, погодилися виділити час для участі в консультаціях для молоді, організованих Plan International. Вони поділилися своїми пріоритетами та поглядами на реконструкцію та відновлення України. У всіх 22 фокус-групах, **молоді люди, які постраждали від війни в Україні, говорили про бажання брати активну участь у реконструкції та відновленні своєї країни, щоб привнести нові ідеї, інноваційне мислення та відповідальність за майбутнє України.** Проблеми в цьому документі відображають погляди учасників фокус-груп, а не обов'язково організаційні позиції Plan International.

Ключові повторювані проблеми включали:

- Майже одностайні та наполегливі **заклики до того, щоб психічне здоров'я та психосоціальна підтримка були включені до реконструкції та відновлення України.** Молоді люди потребують доступної та посиленої підтримки, а також бажання позбутися стигматизації через звернення за психічною допомогою. **У кожній фокус-групі було зазначено, що солдати та ветерани потребують термінової психіатричної, психосоціальної та відновлюючої підтримки.**
- **Волонтери, люди з обмеженими можливостями, люди похилого віку, люди, які втратили домівку, самотні матері та діти, які втратили батьків,** також були визначені як такі, що потребують спеціальної підтримки.
- Значну увагу було приділено **відбудові української економіки, енергетичної інфраструктури, лікарень, будинків, робочих місць та шкіл, щоб забезпечити людям житло, навчання та лікування.** Внутрішньо переміщена молодь зі східних регіонів країни додала потреби до реконструкції та відновлення України,

які мають здійснюватися справедливим шляхом і направлені на відновлення як заможних, так і бідніших регіонів України одночасно.

- Під час усіх дискусій у фокус-групах сприяння якнайшвидшому поверненню до офлайн-навчання та реформування системи освіти в Україні були визначені двома основними пріоритетами для реконструкції та відновлення України.
- Неоднозначні відповіді були отримані, коли учасників фокус-груп запитали, чи будуть молоді жінки та чоловіки мати різні потреби та можливості під час реконструкції та відновлення України. Деякі молоді жінки та дівчата-підлітки сподівалися, що реконструкція та відновлення України стане каталізатором, який розвіє загальноприйняті уявлення про гендерні ролі. Інші висловили стурбованість тим, що війна ще більше закріпить традиційні гендерні норми та стереотипи, особливо серед чоловіків.

- Умови для розгляду питання про безпечне повернення постійно включали почуття безпеки, наявність житла, освітні можливості та можливості працевлаштування. Учасники фокус-груп повідомили, що частиною почуття достатньої безпеки для повернення є необхідність широкомасштабного розмінування на значних частинах східної та південної України. Хоча деякі молоді біженці, які брали участь у фокус-групах, були впевнені, що повернуться в Україну колись після закінчення війни, більшість вагалася. Економічні перспективи та перспективи заробітку в Україні є важливими факторами, які впливають на прийняття рішень опитаними Plan International молодими людьми, що проживають у приймаючих країнах.
- Висловлення потреб щодо справедливості та підзвітності займають важливе місце в зверненнях молодих людей до осіб, які приймають рішення, а також важливість посилення програм соціальної згуртованості як в Україні, так і за її межами.

Коли війна закінчиться, молодь з України буде важливою частиною для реконструкції та відновлення України. **Надзвичайно важливо, щоб молоді люди, які постраждали від війни в Україні, мали офіційні та неформальні можливості впливати на власне майбутнє та були задіяні до реалізації всіх ініціатив з реконструкції та відновлення та процесів прийняття рішень на місцевому, регіональному, національному та міжнародному рівнях.**

Війна в Україні перевернула з ніг на голову життя молодих людей та їхніх родин. Багато молодих людей, які постраждали від війни в Україні, тепер мають невизначене майбутнє. З початку ескалації війни в Україні в лютому 2022 року [понад 8 мільйонів біженців](#) з України шукали захисту по всій Європі, а понад 5 мільйонів людей є внутрішньо переміщеними особами. Станом на травень 2023 року [агентство ООН з прав людини](#) зазначило, що кількість жертв серед цивільного населення зросла до 23 600 осіб, однак місцеві організації оцінюють число втрат як набагато більше.

Поки триває війна, українська влада та міжнародне співтовариство донорів ініціювали розробку стратегії реконструкції та відновлення України та почали мобілізацію ресурсів¹, необхідних для підтримки цих зусиль. Відповідно до Програми дій «Молодь, мир і безпека», ухваленої Радою Безпеки ООН у 2015², році, молоді люди відіграють ключову роль у формуванні та сприянні зусиллям із запобігання, розв'язання та стабілізації конфліктів, а також у керуванні постконфліктними заходами щодо реконструкції, зміцнення миру та підтримки сталого розвитку. Вкрай важливо, щоб українські особи, які приймають рішення, на всіх рівнях влади, а також міжнародне співтовариство донорів працювали з різноманітною молоддю, щоб визначити та задовольнити їхні потреби, проблеми та пріоритети, враховуючи ключову роль, яку молоді люди відіграватимуть у відбудові країни та формуванні її майбутнього напрямку. Це включає визначення пріоритетних умов, необхідних для заохочення молодих людей, які втекли до сусідніх країн, повернутися в Україну та зробити внесок у реконструкцію та відновлення України.

Програма гуманітарної підтримки України організації Plan International прагне популяризувати погляди підлітків і молоді, які постраждали від війни в Україні, і надати їм право голосу у важливих політичних просторах, що допоможе сформувати післявоєнне майбутнє країни. У цьому аналітичному документі підсумовуються ключові обговорення під час консультацій, проведених Plan International з понад 200 молодими людьми з України, які все ще перебувають в країні або врятувалися втечею до Молдови, Польщі та Румунії.

Plan International є незалежною гуманітарною організацією та організацією розвитку, яка підтримує гуманітарні принципи гуманності, нейтралітету, неупередженості та незалежності. Як організація, орієнтована на дітей та молодь, ми також прагнемо забезпечити платформу для молодих людей, щоб безпосередньо спілкуватися з особами, які приймають рішення, щодо політики, яка вплине на них зараз і в майбутньому. У цьому документі Plan International прагне щиро представити різноманітні погляди молодих людей, які погодилися виділити час, щоб поговорити з нами. **Погляди, викладені в цьому документі, висловлені молодими людьми, які брали участь у консультаціях, і не обов'язково відображають позицію організації Plan International. Хоча Plan International має обмеження щодо мови та термінології, які ми можемо використовувати, ми не намагаємося будь-яким чином сформувати висловлення чи ідеї молодих людей, які виявили бажання, щоб їхній голос був почутий.**

¹ У тому числі через розробку Національної стратегії з питань внутрішнього переміщення та Плану дій на 2023-2025 роки, Національного плану відновлення України та інших найближчих регіональних та місцевих планів відновлення.

² Рада Безпеки ООН ухвалила три резолюції щодо програми «Молодь, мир і безпека»: Резолюцію РБ ООН 2250 (2015); РБ ООН 2419 (2018); і РБ ООН 2535 (2020).

МЕТОДОЛОГІЯ ТА СЛОВА ПОДЯКИ

Протягом квітня та початку травня 2023 року Plan International провела 22 обговорення в фокус-групах з молоддю, які перебувають в Україні та в Молдові, Румунії та Польщі. Серед них загалом 202 учасника, серед яких 103 молоді особи, які зараз проживають у трьох приймаючих країнах, де працює Plan International; 64 внутрішньо переміщені особи в межах України; 20 молодих людей, не переміщених всередині України; та 15, які зараз проживають на окупованих територіях (онлайн). Цільовий віковий діапазон був від 14 до 24 років, але в деяких фокус-групах також брали участь кілька 12- і 13-річних, а також кілька дорослих старше 25 років. У таблиці

нижче показано розподіл учасників по країнах. Учасники фокус-груп могли спілкуватися українською, російською чи англійською мовами залежно від того, якою мовою їм було зручніше говорити. У всіх фокус-групах, окрім двох, учасники були згруповані за віком в окремі групи: до 18 років та старше 18 років.

Учасників запитали::

- чому б вони віддали пріоритет, якби керували реконструкцією та відновленням України;

- щодо ролі молоді;
- про своє бачення повоєнної України;
- про їх повідомлення особам, які приймають рішення; а потім конкретно
- про роль освіти;
- які гендерні міркування слід враховувати;
- як процес реконструкції та відновлення може сприяти психічному здоров'ю молоді;
- як зусилля з реконструкції та відновлення можуть сприяти розвитку засобів до існування та економічних можливостей

- молоді;
- які вразливі групи населення потребуватимуть найбільшої підтримки;
- і за яких умов вони б розглядали можливість повернення в Україну або до місця, де вони жили до ескалації війни, якби були внутрішньо переміщеними особами.

За короткий проміжок часу Plan International намагалася поговорити з молодими людьми, які постраждали від війни в Україні, які зараз

живуть у різних місцях. В Україні обговорення в фокус-групах здебільшого проводилися в центральній та західній частинах України³, де є велика кількість внутрішньо переміщених осіб. Два обговорення у фокус-групах було проведено в режимі онлайн у зв'язку зі зміною ситуації з безпекою в Черкасах, де за день до запланованої поїздки туди дослідницької групи було вражено житловий будинок і пошкоджено головну автомагістраль внаслідок ракетних обстрілів. Наше останнє обговорення в фокус-групах проводилося онлайн з молодими людьми, які або втекли, або все ще перебувають на окупованих територіях. Через гуманітарний доступ і обмеження безпеки Plan International не змогла організувати обговорення в фокус-групах з більшою кількістю молодих людей, які все ще проживають на окупованих територіях. Буде вкрай важливо проконсультуватися з молодими людьми з нових доступних районів для визначення та розгляду їхніх конкретних потреб, пріоритетів та рекомендацій.

які допомогли провести обговорення у фокус-групах у чотирьох країнах. Plan International особливо хоче подякувати всім молодим людям, які погодилися виділити свій час, щоб поділитися своїми поглядами, думками та рекомендаціями. Наші дослідники оцінили те, наскільки щедрими та відвертими були всі учасники, які ділилися своїми ідеями, а також особистими історіями та досвідом. Ми чули, як важливо для них мати можливість висловити свою думку про майбутнє своєї країни. Багато співробітників Plan International були залучені до організації обговорень у фокус-групах та внесення вкладу в цей документ. Особлива подяка Марії Аносовій, програмній асистентці Plan International Ukraine, за її чудову організацію обговорень в фокус-групах в рамках проекту в Україні та адаптацію до мінливих графіків і міркувань безпеки.

Таблиця 1: Розподіл учасників обговорень у фокус-групах по країнах

Країна	ОФГ	Загальна кількість учасників	Кількість учасників жіночої статі	Кількість учасників чоловічої статі
Україна	11	99	Всього 67 7 віком до 14 років 28 віком 14-17 років 18 віком 18-24 років 14 віком 25+ років	Всього 32 3 віком до 14 років 17 віком 14-17 років 7 віком 18-24 років 5 віком 25+ років
Молдова	3	18	Всього 13 3 віком до 14 років; 6 віком 14-17 років; 4 віком 18-24 років	Всього 5 1 віком до 14 років; 1 віком 14-17 років; 3 віком старше 18 років
Румунія	6	53	Всього 38 4 віком до 14 років; 17 віком 14-17 років 17 віком 18-24 років	Всього 15 3 віком до 14 років 4 віком 14-17 років 7 віком 18-24 років 1 віком старше 25 років
Польща	2	32	Всього 15 1 віком 14 років; 11 віком 14-17 років; 3 віком 18-24 років	Всього 17 3 віком до 14 років; 7 віком 14-17 років; 7 віком 18-24 років

Plan International висловлює подяку своїм партнерам, навчальним закладам і місцевим молодіжним організаціям,

³ З міркувань безпеки точні місця проведення обговорень у фокус-групах не включені в цей документ або назви організацій, які сприяли їх проведенню

ЯКБИ МОЛОДЬ СТОЯЛА БІЛЯ КЕРМА

“

Незважаючи на наш вік, нам є багато чого сказати, що повинно бути почуто

12-річний хлопчик живе в окупованому Маріуполі

“

Молоді треба давати більше повноважень, оскільки ми маємо бачення того, як має виглядати країна, ми готові її відновити самі і не будемо робити це лише для того, щоб заробити гроші

17-річна внутрішньо переміщена дівчина-підліток з Херсона.

“

Молодь, яка тут житиме, має щось робити, щоб країна ставала кращою і перебудовувати її під себе. У нас є чудова можливість побудувати для себе нову країну

26-річний киянин

У всіх фокус-групах молоді люди, які постраждали від війни в Україні, говорили про бажання брати активну участь у реконструкції та відновленні своєї країни, щоб привнести нові ідеї, інноваційне мислення та відповідальність за майбутнє України. Кілька учасників підкреслили, що молоді люди вже залучені, або у якості волонтерів у наданні гуманітарної допомоги, або допомагаючи на початковому етапі реконструкції. **Просили систематизувати та формалізувати цю взаємодію. Учасники фокус-груп закликали до запровадження офіційних процесів для сприяння участі молоді у реконструкції та відновленні.** Молодий чоловік, який зараз перебуває в Києві, додав, що це має включати розробку механізмів консультацій, щоб забезпечити молодим ветеранам право голосу. 17-річний переміщений хлопець із Херсона наголосив на важливості відбудови України у справедливий спосіб, щоб забезпечити відновлення як багатих, так і бідніших регіонів України одночасно. Подібним чином молодий чоловік-біженець у Бухаресті, Румунія, наголосив, що **відбудова України не повинна зосереджуватися лише на Києві та інших великих містах.** 16-річна дівчина-підліток родом з Донецька вважала, що зусилля з відновлення мають бути спрямовані на регіони України, які найбільше постраждали від війни, включаючи Донецьку область, Маріуполь, Бахмут і Луганськ. Значний наголос був зроблений на відбудові української економіки, енергетичної інфраструктури, лікарень, будинків, робочих місць і шкіл. Наприклад, студентка з Києва зазначила, що поряд з відновленням

будинків не менш важливо відновлювати школи, дитячі садки та лікарні, щоб людям, які повертаються, було де жити, де навчатися та де лікуватися. 20-річний внутрішньо переміщений юнак сказав, що пріоритетом буде медична допомога. Його батьки досі перебувають у Маріуполі та потребують медичної допомоги. Він також запропонував **зосередитись на забезпеченні соціальним житлом.** Багато людей, яких він знає, не можуть дозволити собі відновити свої будинки. У п'яти фокус-групах було підкреслено, що процес реконструкції має включати будівництво екологічно стійких будівель та інвестиції в зелену енергетику.

Боротьба з корупцією також була названа важливим пріоритетом у восьми фокус-групах. Молода внутрішньо переміщена жінка з Маріуполя сказала, що повернеться, коли місто опиниться під контролем України та якщо її запевнять, що будуть зміни. Вона не бачить сенсу повертатися назад, якщо рівень корупції залишиться на тому ж рівні після війни. 20-річний чоловік, який зараз проживає в Молдові, вважав, що для забезпечення рівних можливостей для всіх, хто живе в Україні, необхідно знизити рівень корупції. Подолання корупції в українських університетах порушувалося як питання, що викликає занепокоєння у фокус-групах старше 18 років, які перебувають в Україні, а також у Румунії та Польщі. Учасники фокус-груп назвали поширеним явищем вимагання хабаря за високі результати іспитів у деяких університетах України.

ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ТА ПСИХОСОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА ТА ПІДТРИМКА ВРАЗЛИВИХ ВЕРСТВ НАСЕЛЕННЯ

“

Війна змусила молодь дуже швидко подорослішати, і ми зараз боремося з занепадом морального стану

14-річна внутрішньо переміщена дівчина з Маріуполя

“

Наше психічне здоров'я однозначно є однією з першочергових проблем, тому що неможливо побудувати здорову країну з психічно хворими людьми

17-річна внутрішньо переміщена дівчина з Херсона

“

Я вважаю, що кожному українцю буде потрібна психологічна підтримка. Це буде важливо для майбутнього України, оскільки зараз у нас є люди, яким байдуже або сумно, коли люди помирають, тому що для них цього забагато і це надто страшно

Дівчина-біженка-підліток, яка зараз перебуває в Бухаресті, Румунія

“

Коли моє село бомбили, я постійно молилась кожні 10 секунд, що бомби падали, а не кожні дві секунди. Тепер моє психічне здоров'я інше. Я думаю, що 95% молодих людей мають проблеми зі своїми почуттями. Я теж. Я не бачила сім'ю більше року, і я тут сама

18-річна жінка-біженка з Херсона, яка зараз перебуває в Румунії

Психічне здоров’я та психосоціальна підтримка молоді

Будучи організацією, яка працює разом зі своїми місцевими партнерами, щоб надати молодим людям, які постраждали від війни в Україні, психологічну та психосоціальну підтримку, дослідники Plan International намагалися запитати молодих людей, як процес реконструкції та відновлення може сприяти їх психічному здоров’ю. Однак **глибина та абсолютна поширеність занепокоєння молодих людей проблемами психічного здоров’я, з якими стикаються вони, їхні сім’ї та друзі, а також їхня рішучість відверто висловити це, була вражаючою.** Майже під час кожного обговорення у фокус-групах **надзвичайна потреба впровадити психічне здоров’я та психосоціальну підтримку в реконструкцію та відновлення України поставала** раптово та задовго до запланованих питань, пов’язаних із цим. У містах, селищах та під час онлайн-зустрічей, де проходили обговорення в фокус-групах, молоді люди говорили про те, що вони бояться гучних звуків, таких як феєрверки, вихлопи машин або літаки. Молодий чоловік, який втік з Маріуполя і зараз живе в Києві, розповів, як він одразу опустився на землю, почувши, як українські літаки ВПС проводять навчання, коли він був на Західній Україні. Він усе ще прокручує у пам’яті часи до втечі з Маріуполя. 18-річна жінка в тій же фокус-групі також поділилася, що вона пережила подібні спогади, і навіть якщо вона видалила всі новинні додатки зі свого телефону, вона все ще думає про те, що вона бачила, що вона пам’ятає, і що її дім зруйнований. 18-річний одесит, який зараз перебуває в Молдові, так само пояснив, що бачить навколо себе людей із глибокою травмою, які ніколи не зможуть відсвяткувати свята чи запустити феєрверки. Гостра чутливість до гучних звуків часто поставала в усіх фокус-групах. 17-річна дівчина-підліток, яка зараз проживає в Румунії, наголосила на необхідності, щоб кожен почав звертатися за професійною допомогою, оскільки нелікована травма може вплинути на життя та здоров’я людей протягом наступних десятиліть. 14-річний хлопець із Польщі вважав, що війна має припинитися, щоб їм знову стало краще.

Кілька молодих людей, з якими Plan International вдалося поспілкуватися онлайн, які все ще перебувають на окупованих територіях, розповідали, що перебувають у постійному стресі та закликають припинити війну. 14-річна дівчина-підліток із Бучі, яка зараз перебуває в Польщі, вважала, що молодь, яка все ще перебуває на окупованих територіях, потребуватиме найбільшої підтримки. Вона додала, що важко розуміти або говорити про те, що відбувається в Маріуполі. Під час того самого обговорення в фокус-групах з підлітками в Жешуві, Польща, 15-річний хлопець зазначив, що допомога та підтримка, включно з підтримкою психічного здоров’я, спочатку повинні надаватися тим, хто живе в районах, які найбільше постраждали від війни, а іншим потрібно буде почекати.

Молоді люди, які зараз перебувають у трьох приймаючих країнах, де працює Plan International, відзначили, що їм знадобилося багато часу, щоб почуватися в безпеці, навіть знаючи, що вони за межами України. 20-річна жінка з Одеси, яка зараз перебуває у Молдові, сказала, що біженці з України в приймаючих країнах повинні були усвідомити, що тепер вони в безпеці, і прийняти події, які сталися в їхньому житті, але люди все ще відчувають, що щось було зруйновано. 14-річна дівчина-підліток із Польщі сказала, що окрім того, що біженці намагаються впоратися з умовами, через які вони втекли з України,

деякі молоді люди зараз також піддаються знущанням у школах приймаючої країни. Вона сказала, що не відчуває себе в Польщі як вдома, що важко заводити друзів, а її однокласники не розуміють, як це було страшно, коли вони змушені були тікати.

Учасники фокус-групи надали багато **рекомендацій щодо того, як включити психічне здоров’я та психосоціальну підтримку молодих людей до реконструкції та відновлення України. Серед них: надання безкоштовних сеансів терапії всім, хто цього потребує; підвищення наявності та доступності шкільних психологів, щоб вони були належним чином оснащені для підтримки постраждалих учнів, які пережили травматичні події; створення сеансів групової психології в молодіжних центрах по всій країні та застосування різних підходів до терапії, включаючи терапію мистецтвом або через музику; розширення цілодобової служби допомоги; просування програм наставництва «рівний-рівному»; а також забезпечення спеціальної роботи з молодими людьми з обмеженими можливостями, щоб вони також отримували необхідну підтримку.** Систематично наголошувалося, що всі програми, спрямовані на підтримку психічного здоров’я та стійкості молодих людей, мають бути безкоштовними та доступними для всіх потребуючих. Учасники фокус-групи назвали плату за відвідування психолога надто дорогою для більшості людей в Україні, які вже борються зі стрімким зростанням цін на життя та понад **20-відсотковим рівнем інфляції у 2023 році.** 18-річна студентка психології, яка зараз живе у Києві, сказала, що під час обговорення з її професором та однокурсниками вони підраховали, що людям, переміщеним через війну, знадобиться щонайменше п’ять років інтенсивної психологічної підтримки, а потім ще багато років регулярної терапії, щоб мати можливість повністю відновитися від психічних шрамів, спричинених конфліктом.

Неодноразово наголошувалося, що **не тільки молоді люди потребуватимуть постійної психічної та психосоціальної підтримки, але й те, що послуги мають бути безкоштовно доступними для всіх людей з України, які постраждали від війни.** Це вимагатиме зміни ставлення на національному рівні до пошуку допомоги та підтримки з питань психічного здоров’я. Учасники фокус-групи довго говорили про **необхідність подолання стигматизації, пов’язаної з психічним здоров’ям в Україні.** Було рекомендовано, щоб це включало загальнонаціональні медійні кампанії, спрямовані на нормалізацію випадків звернення за допомогою.

Психічне здоров’я, психосоціальна та відновлююча підтримка військовослужбовців

У кожній фокус-групі було зазначено, що солдати та ветерани потребують термінової психіатричної, психосоціальної та відновлюючої підтримки. **Деякі учасники поділилися тим, як вони хвилюються за членів своїх сімей, особливо своїх батьків, тоді як інші говорили ширше про своє занепокоєння тим, як війна вплинула на солдатів строкової служби, переважно чоловіків.** 16-річна внутрішньо переміщена дівчина з Харкова розповіла про тугу за батьком, який воював у Бахмуті. 17-річна дівчина-підліток, яка зараз проживає в Румунії, розповіла, що коли вона розмовляє зі своїм татом, він стає засмученим і злим. Він більше не

може регулярно спілкуватися з нею або її матір’ю. Вона знає, що він бачив, як убивають людей, і йому доводилося вбивати людей, але вона налякана тим, що не знає, як вона та її мати можуть допомогти йому в майбутньому. Вона вважає, що ветеранам знадобиться підтримка, щоб впоратися з горем. 14-річний хлопець із Молдови розповів, що його батько реагує на повітряні сирени у дні відпочинку, і він рідко може бачити свою родину за межами України. **Учасники фокус-груп передбачили, що солдатам буде надзвичайно складно повернутися до повсякденного життя, і наголосили на важливості впровадження програм відновлення, покликаних підтримувати ветеранів та їхні родини.** 20-річна жінка, яка зараз перебуває в Молдові, припустила, що солдатам, які звикли стріляти у відповідь на насильницькі ситуації, може бути важко не вдаватися до насильства, коли вони стикатимуться зі складними ситуаціями після повернення до цивільного життя. Декілька учасників підкреслили, що члени сім’ї, включно з дітьми, повинні розуміти, що пережили їхні близькі, і отримати стратегії подолання та підтримки.

Підтримка вразливих верств населення

Під час обговорень у фокус-групах волонтери, люди з обмеженими можливостями, люди похилого віку, люди, які втратили домівку, матері-одиначки та діти, які втратили батьків, також були визначені як такі, що потребують спеціальної підтримки в рамках реконструкції та відновлення України. Маленькі діти, особливо ті, які втратили одного або обох батьків, були визнані такими, що потребують найбільшої турботи та уваги. **Молода жінка, яка зараз проживає в Сучаві, Румунія, розповіла, що бачила 10-річну дитину, яка сиділа посеред дороги. Дитина розповіла їй, що обоє її батьків щойно загинули під час ракетного обстрілу, і вона не знає, що робити.** Дівчинка-підліток, яка зараз перебуває в Бухаресті, Румунія, вважає, що діти, які втратили батьків під час війни, будуть носити цю травму з собою все життя, якщо їм не нададуть негайної допомоги, щоб впоратися зі своєю втратою та осмислити її. 16-річна дівчина-підліток із Луганська розповіла, що багато волонтерів, яких вона знає, включно з лікарями-волонтерами, близькі до вигорання. Вона розповіла, що

вже більше року вони ризикують життям, їдучи близько до передової чи окупованої території, щоб надати життєво необхідну допомогу, і змушені бути свідками того, що люди не повинні бачити. **Занепокоєння щодо вигорання серед волонтерів** було висловлено в чотирьох інших фокус-групах в Україні. **Необхідність відбудови міст, щоб зробити їх більш інклюзивними та доступними для людей з обмеженими можливостями,** була висловлена в чверті фокус-груп. Молода жінка з Києва вважає, що Україна не є країною, яка звикла приймати людей з обмеженими можливостями, а зусилля з реконструкції та відновлення повинні включати реформи, щоб Україна була більш доступною та інклюзивною для людей з інвалідністю. **Дівчинка-підліток, яка наразі перебуває в Молдові і яку визнано як таку, що страждає на нервові розлади, зазначила, що через ескалацію війни та потребу втечі їй було ще важче спілкуватися та виражати свої почуття.** Вона думала, що будуть потрібні спеціальні програми підтримки, щоб допомогти їй повернутися в Україну. Проблеми людей похилого віку були висвітлені під час семи обговорень у фокус-групах, у тому числі трьох в Україні та чотирьох у приймаючих країнах.

Крім закликів щодо підвищення пенсії, як описано в розділі нижче про засоби до існування та економічні можливості, учасники фокус-груп відзначили необхідність здійснення цільової підтримки психічного здоров’я та психосоціальної підтримки людей похилого віку та надання їм цільової фінансової допомоги для відновлення їх домівок, у разі їх пошкодження або зруйнування. **20-річна жінка пояснила, що її дідусь і бабуся все життя прожили в одній квартирі в Миколаєві, але вони були змушені виїхати, коли в їх будинок влучила ракета. Вона повідала, що для них було великою травмою покинути рідний дім і вони не уявляють, як жити далі.** Дівчинка-підліток, яка зараз проживає в Румунії, розповіла, що одна із її літніх сусідів була надто слабкою, щоб виїхати. Єдиний син жінки зараз служить в армії і не має змоги регулярно її відвідувати. **За оцінками ООН,** гуманітарної допомоги в Україні потребують 4,2 мільйона людей похилого віку.

СПРИЯННЯ ГЕНДЕРНІЙ РІВНОСТІ ЯК ЧАСТИНА РЕКОНСТРУКЦІЇ ТА ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Щоб ми досягли гендерної рівності, до чоловіків і жінок потрібно бути однаковеставлення. Це означає більше не дозволяти чоловікам отримувати вищу заробітну плату, ніж жінкам, і переконатися, що відпустка по догляду за дитиною не є перешкодою для отримання просування по службі або роботи в певних сферах. Нам потрібно належним чином вирішувати гендерні відмінності

17-річна внутрішньо переміщена дівчина-підліток, яка зараз перебуває у Львові

Нам потрібно почати викладати гендерну рівність у школах і змінити стереотипи про те, що одні професії підходять лише чоловікам, а інші – лише жінкам. Змінювати наше ставлення до гендеру потрібно починати зі шкіл, тому що школи найбільше впливають на наше мислення

16-річна внутрішньо переміщена дівчина-підліток, яка зараз перебуває у Львові

Ми не готові погодитися на те, щоб бути рівними, тому що у нас все ще є інші виклики, з якими потрібно зіткнутися спочатку. Існує дуже довгий список інших проблем, які потрібно вирішити в першу чергу. Щоб бути толерантними та рівноправними, спершу ми маємо відновити та виправити економіку країни, а потім, напевно, думати про толерантність

20-річний біженець, який зараз перебуває в Молдові

Неоднозначні відповіді були отримані, коли учасників фокус-груп запитали, чи будуть молоді жінки та чоловіки мати різні потреби та можливості під час реконструкції та відновлення України. Молоді чоловіки та підлітки чоловічої статі, які брали участь у фокус-групах, загалом більш зневажливо ставилися до гендерних міркувань. Наприклад, 18-річний біженець із Румунії сказав, що в українському суспільстві немає гендерної дискримінації, тоді як 14-річний внутрішньо переміщений підліток заявив, що в Україні вже існує гендерна рівність, і тому підтримку на реконструкцію слід розподіляти на основні потреби незалежно від чийої статі. Кілька молодих жінок і дівчат-підлітків так само заявили, що стать не повинна бути вирішальним фактором у реконструкції та відновленні України.

На протилежність, переміщена дівчина-підліток зі Львова сподівалася, що Україна буде чинити опір укоріненому патріархальному менталітету і рухатиметься до справжньої рівності між чоловіками та жінками. Молода жінка-біженка з Румунії також зазначила, що Україні необхідно відмовитися від старого «менталітету Радянського Союзу»⁴ щодо ролі чоловіків і жінок. Внутрішньо переміщена дівчина-підліток відзначила існування законів про боротьбу з гендерною дискримінацією в Україні, але вважала, що їм потрібен довгий шлях до їх послідовного впровадження чи відображення в повсякденному житті. Вона додала, що їх покоління відповідатиме за трансформацію ставлення України до гендеру.

Молоді жінки-учасниці фокус-груп розповідали про свій досвід гендерної дискримінації та отримання нижчої зарплати у порівнянні зі своїми колегами-чоловіками до ескалації війни. Наприклад, 21-річна студентка-медик і молода жінка-біженка, яка зараз перебуває в Румунії, описала спроби відмовити її від вивчення більш «серйозних» медичних спеціальностей, таких як хірургія та онкологія. Їй сказали, що як тільки вона стане матір'ю, вона не зможе ставити в пріоритет роботу чи пацієнтів. Під час того ж обговорення в фокус-групах в Сучаві 20-річна жінка, студентка факультету психології, розповіла, як професори намагалися переконати студентів-чоловіків перевестися на інформатику чи інші «більш чоловічі професії». 13-річний хлопчик-біженець у Польщі запропонував збільшити штрафи для роботодавців, які допускають гендерну дискримінацію. Ці роздуми в обговореннях у фокус-групах перегукуються з висновками нещодавнього дослідження HVO Girls, яке виявило, що загострені гендерні стереотипи вплинули на вибір кар'єри серед підлітків та молоді в Україні.

Деякі молоді жінки та дівчата-підлітки, які брали участь у обговореннях у фокус-групах, сподівалися, що реконструкція та відновлення України стане каталізатором для розвіювання гендерних ролей, оскільки жінки матимуть можливість зайняти пост, який традиційно займали чоловіки. Проте інші висловили стурбованість тим, що воєнний стан в Україні та призов чоловіків ще більше закріплять традиційні гендерні норми. 19-річна внутрішньо переміщена молода жінка, яка зараз проживає в Черкасах, пояснила, що війна посилює мілітаризовану маскуліність і стереотипи чоловіків як сильних захисників України та її народу. 19-річний чоловік-біженець у Польщі згадав, що багато молодих людей його віку воюють на фронті, і хоча вони мають невеликий життєвий досвід, тепер від них очікують бути воїнами та бути готовими померти за

свою країну. 20-річна внутрішньо переміщена молода жінка вважала, що посилення токсичної маскуліності не дозволить молодим ветеранам-чоловікам звернутися за психіатричною та психосоціальною допомогою для подолання травм, яких вони, можливо, зазнали на передовій. Це матиме наслідки для них самих та їхніх сімей, як описано в розділі вище. Кілька молодих чоловіків із різних фокус-груп вважали, що більшість молодих чоловіків-ветеранів зможуть вирішити свої проблеми з психічним здоров'ям самотійно і не звертатимуться за допомогою до психолога. Подальші дослідження впливу війни на гендерні норми, особливо з акцентом на чоловіків і маскуліності, допомогли б просувати гендерно-трансформаційний підхід до реконструкції та відновлення України та гарантувати, що шкідливі гендерні норми ненароком не посиляться.

Десяток молодих жінок підняли питання про необхідність усунути додаткові перешкоди, з якими стикаються жінки-солдати. Це пояснюється повідомленнями про те, що жінки-військові стикаються з більшими перешкодами в отриманні належної форми, засобів захисту чи гігієнічних наборів.

18-річна внутрішньо переміщена молода жінка заявила, що ЛГБТК+ особи стикаються з ще більшими проблемами та дискримінацією, враховуючи постійну нетерпимість до ЛГБТК+ спільноти. Вона розповіла про однокласника, який назвав себе небінарним, і над яким їхні професори глузували, коли їх просили називати інше ім'я. Вона вважала, що реформування гендерних норм і просування гендерної рівності повинні включати більшу підтримку ЛГБТК+ осіб.

Під час обговорення у фокус-групах було висунуто дві рекомендації щодо того, як реконструкція та відновлення України може сприяти гендерній рівності. Перша полягала в тому, щоб збільшити різноманітне представництво жінок у засобах масової інформації та в політиці, оскільки молоді жінки не бачать багатьох жінок-лідерів або зображень жінок у ролях, окрім ролі матерів. 19-річна жінка, яка зараз проживає в Черкасах, вважає, що Україні варто було б розглянути квоту для представниць жінок у парламенті, подібно до того, що запровадили інші постконфліктні країни, щоб просувати більше жінок на виборні посади. Друга рекомендація полягає в тому, щоб навчати гендерній рівності, всебічній сексуальній освіті та попередженню гендерного насильства в школах з раннього віку. Наприклад, 21-річна жінка-біженка з Румунії вважала, що дітей із дитсадків слід навчати, що вони рівні і що жодна стать не є сильнішою чи могутнішою за іншу. Вона додала, що дітей слід вчити сприймати всіх людей як рівних і не дискримінувати відокремлені соціальні меншини, іммігрантів або ЛГБТК+ осіб. 17-річна внутрішньо переміщена дівчина підкреслила, що викладання гендерної рівності в школах має включати запобігання домашньому насильству та насильству в родині, оскільки це питання, якому не приділяється достатньо уваги і про яке ніхто не хоче говорити, незважаючи на те, що воно поширене в Україні. Молода жінка-біженка, яка перебуває в Молдові, так само вважала, що викладання комплексної сексуальної освіти допоможе побудувати здорові стосунки, засновані на повазі.

⁴ Спеціальний термін, який використовували учасники фокус-груп, зокрема під час обговорень, пов'язаних із гендерною рівністю, психічним здоров'ям, психосоціальною підтримкою та освітою

⁵ У відповідь на ескалацію війни в лютому 2022 року було введено, а згодом продовжено воєнний стан, що призвело до тимчасового обмеження ряду конституційних прав і свобод. Чоловікам віком від 18 до 60 років заборонено виїжджати за межі країни, вони можуть бути призвані в рамках загальної мобілізації. По всій країні також діє комендантська година.

РОЛЬ ОСВІТИ У РЕКОНСТРУКЦІЇ ТА ВІДНОВЛЕННІ УКРАЇНИ

“

Я б почала з освітніх реформ і почала б їх прямо зараз. У майбутньому, в найближчі десять, 15 років, ми будемо відчувати гостру потребу в спеціалістах. І цих спеціалістів готують прямо зараз

внутрішньо переміщена дівчина-підліток, наразі перебуває у Львові

”

Повернення до офлайн-навчання

Під час всіх 22 обговорень у фокус-групах **сприяння якнайшвидшому поверненню до офлайн-навчання та реформуванню системи освіти в Україні були визначені двома основними пріоритетами для реконструкції та відновлення України**. Учасники фокус-груп систематично висловлювали своє розчарування онлайн-навчанням, описували зниження стандартів викладання та результатів навчання, низький моральний дух і зростаючі проблеми з тим, щоб залишатися мотивованими або зосередженими на навчанні. 17-річний хлопець із Херсона, переселенець, пояснив, що багато шкіл поблизу місця, де він жив, зруйновано або сильно пошкоджено. Він був стурбований тим, що може знадобитися багато часу, щоб відремонтувати їх до достатнього рівня, включно з

“

У нас є унікальна можливість запровадити нові підходи до системи освіти. У нас буде шанс не просто відновити її такою, якою вона була раніше, а зробити її набагато кращою, ніж вона була

25-річний вчитель із Києва

”

достатньою кількістю притулків, щоб дозволити студентам повернутися до очного навчання. Це продовжить їхній час онлайн-навчання. Як альтернативу він запропонував, щоб діючі школи приймали одну зміну учнів вранці, а іншу – у другій половині дня, щоб більша частина учнів могла навчатися хоча б частково офлайн. Внутрішньо переміщена молода жінка подумала, що після трьох років онлайн-навчання, через пандемію COVID-19, а потім після ескалації війни, може бути важко адаптуватися до очного навчання та можуть знадобитися програми соціалізації, щоб студенти не відчували ніяковості або соціальної тривоги, повертаючись до офлайн-класів.

Що стосується реконструкції шкіл із відповідними сховищами, великий наголос також робився на будівництві сучасних навчальних закладів з природним освітленням та ігровими майданчиками, а не на поверненні до сірих

і темних бетонних будівель, які багато хто називав «радянським стилем».

Якісна та інклюзивна освіта для всіх

У дев'яти фокус-групах учасники підняли питання про відмінності в умовах навчання та освітніх результатах між державними та приватними школами. Лунали **заклики встановити мінімальні стандарти для всіх навчальних закладів у рамках реконструкції та відновлення України**. 19-річний юнак, який зараз перебуває в Польщі, описав умови своєї колишньої школи в селі Чернівецької області як жахливі, з відсутністю опалення та електрики. Взимку, як він пояснив, було надзвичайно важко зосередитися на заняттях, коли в класі було так холодно. 14-річний хлопчик-біженець, який перебуває у Польщі, сказав, що його колишня школа не могла дозволити собі навіть мило чи туалетний папір. Відсутність належної санітарії та гігієни може негативно вплинути на відвідування школи, особливо дівчатами-підлітками, які мають менструацію.

Дівчинка-біженка, яка зараз перебуває в Румунії, сказала, що якісна безкоштовна освіта буде важливою, оскільки багато людей втратили все під час війни і не зможуть платити за хорошу освіту для своїх дітей. Вона додала, що умови навчання мають бути однакові для всіх в Україні. Кілька учасників підняли питання про те, що **для студентів, які не можуть дозволити собі платити за навчання, повинні існувати можливості для вступу до університету**. Молода жінка, яка зараз навчається в Києві, додала, що українські школи та університети мають бути більш інклюзивними для всіх, включаючи дітей з обмеженими можливостями, сиріт та людей з малозабезпечених сімей. Внутрішньо переміщена дівчина-підліток зі Львова розповіла, що в її старому класі над дівчинкою з обмеженими можливостями так часто знущалися, що вона покинула школу. Вона додала, що студенти та викладачі повинні бути набагато більш сприйнятливими до студентів з обмеженими можливостями. Хлопчик-підліток у тій самій фокус-групі додав, що більшість шкіл в Україні не приймають учнів з обмеженими можливостями, у тому числі тих, хто пересувається на візках, і що це потрібно змінити.

Підтримка освітніх реформ

Окрім того, що учасники фокус-групи ділилися своїми думками щодо фізичного стану навчальних закладів, **учасники фокус-групи розмірковували щодо необхідності реформування самої системи освіти**. **Реформи системи освіти в Україні** почалися ще в 2016 році, але їх впровадження зіткнулося з труднощами, особливо після ескалації війни. **Молоді українці назвали систему освіти надто жорсткою, бюрократичною та складною**. У кожному обговоренні у фокус-групах, проведеному Plan International, включно з учнями шкільного віку, які проживають на окупованих територіях, наголошувалося на тому, що учні старших класів можуть обирати деякі предмети на основі власних інтересів і різних здібностей. Учасники говорили про забагато теоретичних знань і замало практичних навичок, а також про готовність до іспитів, але не до життя. Внутрішньо переміщена дівчина-підліток, яка перебуває у Львові, вважає, що більше уваги слід приділяти розвитку розумових здібностей та аналітичного мислення, а не монотонному повторенню навчального матеріалу. Молодий чоловік-біженець із Польщі вважав, що, вивчаючи однакові предмети, усі перетворюються на роботів. Величезний наголос був зроблений на необхідності навчання життєвими навичкам, особливо базовій фінансовій грамотності,

наданні консультацій щодо кар'єри та пропонуванні студентам можливості опанувати професійні навички, які допоможуть відбудові України. Дівчина-підліток, яка зараз перебуває в Молдові, сказала, що вона має всю цю теоретичну інформацію, але не знає, як оплатити рахунок. 22-річна жінка-біженка, яка зараз перебуває в Румунії, так само сказала, що школи повинні навчати учнів таким навичкам, як психологія, комплексна сексуальна освіта та основи економіки, оскільки вони знають багато речей, але не знають, як відкрити банківський рахунок. 19-річна жінка, яка зараз проживає в Молдові, була серед багатьох, хто вважав, що варто було б більше вивчати іноземні мови в школі, особливо англійську.

Інвестування у вчителів та вихователів

У понад десятку фокус-груп було підняте питання про те, що **інвестиції в реформу освіти мають поширюватися на покращення умов для вчителів та інших освітян**, а також на підтримку більшої кількості молодих людей, які розглядають професію вчителя. Це включає в себе **заохочення вчителів, які виїхали до сусідніх країн, повернутися в Україну, а внутрішньо переміщених осіб – повернутися до своїх колишніх шкіл**. Молодий учитель із Києва був стурбований тим, що в тих частинах країни, які пережили найбільше бойових дій, не залишилось вчителів. Дівчинка-підліток, яка зараз проживає в Румунії, розповіла, як вона думала вивчати освіту, коли закінчила середню школу, але коли вона сказала вчителю, їй порадили обрати іншу професію, оскільки викладати надто важко. 19-річний юнак, який зараз живе в Румунії, вважав, що підвищення зарплати вчителям зробить професію більш конкурентоспроможною та затребуваною. У тій самій фокус-групі в Бухаресті молода жінка сказала, що професія вчителя не є привабливою для молодих людей, оскільки вона погано оплачується, а амбітні чи творчі люди не захочуть працювати в освітньому секторі.

Зміцнення позицій технічних і професійно-технічних закладів

Кілька молодих дорослих учасників також підкреслили, що **реконструкція та відновлення України є важливою можливістю для сприяння розвитку технічних і професійно-технічних закладів і надання стимулів молодим людям розглядати можливість навчання професіям, які будуть життєво важливими у відбудові України**. Молодий внутрішньо переміщений чоловік із Донецька розповів, що професійно-технічні заклади десятиліттями потребували реформування та модернізації. Він додав, що ці заклади допоможуть забезпечити велику робочу силу, необхідну для відновлення України, і ці професії слід зробити більш привабливими для молодих людей, щоб вони могли їх розглядати. У тій самій фокус-групі молода внутрішньо переміщена жінка додала, що фінансові стимули, які заохочують молодь до вибору професійно-технічної освіти, пов'язаної з будівництвом, може включати житлові субсидії чи інші соціальні виплати. Дівчина-біженка, яка проживає в Польщі, вважала важливим також заохочувати молодих жінок обирати ці професії, враховуючи кількість молодих чоловіків-ветеранів, які можуть бути поранені на війні, і як спосіб боротьби з традиційними гендерними нормами.

ЗАСОБИ ДЛЯ ІСНУВАННЯ ТА ЕКОНОМІЧНІ ДЛЯ МОЛОДІ

“

Реконструкція та відновлення буде гнітючим процесом. Це буде виглядати як шрам. Але ми розуміємо, що ми повинні робити певні дії, щоб принести щось нове і передати щось нове нашим дітям і онукам, щоб вони мали безпечне життя, щоб жили в прекрасній країні і щоб показати їм і розповісти їм історію нашої країни і поділитися з ними інформацією про події, які відбулися раніше

23-річна жінка, яка зараз перебуває в Молдові

”

Відповідаючи на запитання, як реконструкція та відновлення України може підтримати економічні можливості та засоби для існування молодих людей, учасники фокус-груп часто висловлювали занепокоєння, пов'язані зі зростанням вартості життя, низькими зарплатами та проблемами виходу на ринок праці. 19-річна жінка з Черкас запропонувала зробити пріоритетом відновлення пошкоджених робочих місць та запровадити програми створення робочих місць. Вона пояснила, що проживає в районі, де проживає багато ВПО, і через вплив людей багато осіб намагаються знайти роботу, включаючи її матір. Інша молода жінка, яка є внутрішньо переміщеною особою, сказала, що було надзвичайно важко знайти роботу, особливо ту, де можна працювати віддалено. Внутрішньо переміщена студентка сказала, що багато молодих людей шукають роботу та потребують її, навіть під час навчання в університеті, враховуючи важку економічну ситуацію, в якій багато з них перебувають. **Учасники восьми фокус-груп рекомендували запровадити місцеві ініціативи, спрямовані на підтримку молоді в пошуку роботи. До них можна включити майстер-класи з написання резюме та заяв, тренінг для співбесід та наставництво.**

Майже в усіх фокус-групах відсутність досвіду у молодих людей була визначена як значна перешкода під час пошуку роботи. Учасники пояснили, що можливості для прийняття на роботу були обмежені, оскільки більшість роботодавців шукали кандидатів із досвідом роботи щонайменше 2 роки. Молода жінка-біженка, яка перебуває в Бухаресті, зазначила, що молоді люди зіткнулися з низкою закритих дверей у своїх спробах шукати роботу в Україні. Молодий студент із Києва вказав на відсутність підтримки для недавніх випускників, щоб допомогти їм вийти на ринок праці. Молода внутрішньо переміщена жінка з Луганська сказала, що їй важко знайти роботу, оскільки жоден роботодавець не прийме її на роботу без досвіду, але запитала, як вона може отримати досвід, якщо її ніхто не бере на роботу. Внутрішньо переміщена молода жінка з Миколаєва пояснила, що через Covid та ескалацію війни усе її навчання в університеті пройшло онлайн і не було можливості набратися досвіду роботи під час навчання. Вона вважає, що компанії повинні більше довіряти молодим людям. 23-річна жінка-

“

Я хочу повернутися додому, оскільки там моя сім'я, і це моя батьківщина, але мені потрібно знати, що я буду мати такий же рівень життя, як і тут, живучи в Європі. Тож будемо відверті, нам потрібно підвищити зарплати в Україні

20-річна жінка, зараз перебуває у Польщі

”

біженка в Тімішоарі, Румунія, так само вважала, що роботодавців слід заохочувати знизити вимоги до досвіду роботи. **Серед пропонуваніх рішень для подолання цього розриву в досвіді було надання стимулів для роботодавців створювати посади початкового рівня, розширювати програми стажування та розвивати ініціативи з працевлаштування між університетами та національними та міжнародними компаніями, які зараз працюють в Україні.** Дівчина-підліток, яка зараз перебуває в Польщі, також запропонувала, щоб міжнародні організації, які надають гуманітарну допомогу Україні, могли б забезпечити програми наставництва та стажування для молодих людей, які хочуть отримати досвід у гуманітарній сфері та секторі розвитку. У шести фокус-групах старше 18 років учасники також говорили про необхідність ініціатив, спрямованих на те, щоб молодим людям було легше відкрити власний бізнес. Вони включали надання грантів або позик під низькі відсотки, безкоштовні курси з управління проектами чи подібні тренінги, а також зниження податків для осіб до 30 років, які розпочинають власний бізнес.

Майже в кожній фокус-групі учасники були стурбовані тим, що через зростання вартості життя все більше людей в Україні не можуть дозволити собі навіть базові речі. Це призвело до рекомендацій збільшити зарплати, а також пенсії та інші соціальні виплати. Дівчинка-підліток, яка зараз перебуває в Польщі, сказала, що літні люди в Україні голодують і не можуть дозволити собі купити їжу. Молода жінка-біженка, яка зараз проживає в Кожушні, Молдова, розповіла, що ще до війни пенсіонерам було важко прожити на свою пенсію. 15-річна дівчина-підліток із Кишинєва сказала, що її бабуся, яка все ще перебуває в Україні, не може дозволити собі купити ліки за рецептом лише на її пенсію. Молода жінка-біженка в Румунії сказала, що знає матерів з маленькими дітьми, які не можуть працювати і не завжди можуть дозволити собі їжу через зростання цін. Хлопчик-підліток, який зараз перебуває в Польщі, сказав, що бачив, як його матері було складно жити на допомогу для одиноких матерів.

Як зазначено в розділі нижче, економічні можливості та перспективи заробітку є ключовими факторами, які впливають на рішення молодих людей повернутися в Україну чи туди, де вони жили до ескалації війни.

УМОВИ БЕЗПЕЧНОГО ПОВЕРНЕННЯ

“

Повернуся додому лише тоді, коли буду впевнена, що не почую вибухів на вулиці

14-річна дівчина-підліток з Маріуполя

Для мого повернення, потрібне хоча б скло у вікнах. Я жила в регіоні, де зараз усі будинки без дахів і вікон

дівчинка-біженка, яка зараз перебуває в Молдові

Люди, які виїхали з України, не хочуть повертатися. Тому що в Україні ви не знаєте, яким буде майбутнє

14-річна внутрішньо переміщена дівчина-підліток із Харкова

«Ми повинні знати, що наша країна є безпечним місцем для життя, і ми повинні знати, що ми можемо отримати роботу в нашій країні

молодий чоловік-біженець, який зараз перебуває в Румунії

Учасників фокус-груп запитали, за яких умов вони б розглянули можливість повернутися туди, де жили до ескалації війни. Відповіді серед внутрішньо переміщеної молоді, а також серед молодих біженців за межами України були різними. Проте під час усіх обговорень у фокус-групах **більшість учасників зазначали, що безпека, житло, освіта чи можливості працевлаштування були ключовими факторами, які впливали б на їх рішення і рішення їхніх сімей щодо повернення.** Молоді люди, які втекли з нині окупованих територій, сказали, що повернуться лише тоді, коли їхні міста чи регіони знову

будуть під контролем України. 20-річний хлопець, який жив на Донеччині, каже, що будь-яка окупована територія, незалежно від її розміру, може призвести до початку війни. Молода жінка, двічі переміщена, спочатку з Луганська, а потім з Маріуполя, сказала, що хотіла б повернутися туди, звідки вона родом, але вона не має дому, куди повертатися, і кожен регіон небезпечний для повернення. Деякі молоді біженці, які залишили Україну, думали, що вони не повернуться, доки війна офіційно не закінчиться і не буде гарантії відсутності майбутнього повторення конфлікту.

Учасники фокус-груп повідомили, що частиною відчуття достатньої безпеки для повернення є необхідність широкомасштабного розмінування на значних частинах східної та південної України. 20-річний одесит вважав, що знадобиться багато часу, щоб усі міни були знайдені та безпечно знешкодовані, а це означає, що дороги, ліси, пляжі та океани залишатимуться небезпечними протягом багатьох років. Внутрішньо переміщена студентка, яка зараз перебуває в Києві, розповіла, що коли вона ненадовго приїхала додому, то не наважувалась кудись йти, боячись наступити на міну. Хлопчик-підліток, який зараз перебуває в Польщі, сказав, що якщо вони все-таки повернуться, його мати заборонила йому підходити до лісу, оскільки місце, де вони раніше жили, зараз заміноване. Він додав, що загроза мін є суттєвим фактором, через який вони не відчувають себе у безпеці аби повернутися. Кілька хлопчиків-підлітків і юнаків-біженців додали, що воєнний стан в Україні та можливість призову на військову службу є ще однією проблемою, яку вони мали зважити, коли розглядали можливість повернутися в Україну. significant factor in them not feeling safe to go back. A few adolescent boys and young men refugees added that Ukraine's Martial Law and the possibility of conscription was a further issue they had to weigh up when considering going back to Ukraine.

Внутрішньо переміщена молодь зазначила, що другою найбільшою проблемою для них є житло, а потім освіта та перспективи роботи. Численна молодь ВПО пояснила, що їхні приватні чи житлові будинки були пошкоджені або зруйновані, і їм ніде жити, якщо вони повернуться. Необхідність відбудови будинків або забезпечення ВПО доступним житлом піднімалася в усіх 11 фокус-групах в Україні. Молода внутрішньо переміщена жінка, яка зараз проживає в Черкасах, розповіла, що якщо тобі ніде жити і ніде працювати, то повернутися назад неможливо. Ще одна молода жінка з числа внутрішньо переміщених осіб також у Черкасах заявила, що забезпечення доступним житлом для внутрішньо переміщених осіб буде дедалі складніше з огляду на зростання вартості життя та житла. Внутрішньо переміщена дівчина-підліток, яка зараз перебуває у Львові, сказала, що враховуючи таку кількість пошкоджених або зруйнованих шкіл і робочих місць, людям потрібно буде дати певну форму гарантії того, що вони матимуть доступ до гідного рівня освіти та можливостей роботи, коли вони повернуться.

Для біженців у приймаючих країнах, так само як питання безпеки та житла, іншим значним фактором, який впливає на прийняття рішення щодо повернення, є економічні перспективи та перспективи заробітку в Україні порівняно з тим, де вони зараз живуть. Хоча деякі молоді біженці, які брали участь у фокус-групах, були впевнені, що повернуться в Україну колись після закінчення війни, більшість вагалася. Наприклад, 20-річна жінка, яка зараз перебуває в Польщі, пояснила, що вона завжди думала про навчання за кордоном, щоб отримати життєвий досвід, а потім жити і працювати в Україні. Тепер вона не знає, що робити. У найближчі кілька років вона сподівається створити сім'ю і не знає, чи зможе вона жити в Україні з маленькими дітьми, не маючи гарантованої безпеки та точно не знаючи, що нової війни не буде. 20-річна жінка з Одеси, яка зараз перебуває в Молдові, сказала, що їй потрібно переконатися, що війна справді закінчилася, перш ніж повернутися. Вона чекатиме принаймні рік після закінчення бойових дій, перш ніж думати, повертатися чи ні. Підлітки в Сучаві, Румунія, сказали, що перед поверненням їм потрібне мирне небо, відсутність повітряних сирен чи ракетних атак і підписаний мирний договір. Двоє 18-річних у Тімішоарі, на півдні Румунії, сказали, що вони шойно почали там навчатися в університеті, тож вони чекатимуть закінчення навчання, перш ніж приймати будь-які рішення. **Більшість підлітків, з якими Plan International спілкувалася в Польщі, так само повідомили, що вони та їхні родини вирішили залишитися в Польщі на час навчання.** Однак ця сама група підлітків також відвідує українські школи онлайн, окрім польської школи. Одна дівчина-підліток пояснила, що закінчення школи в Польщі дасть їй більше часу, щоб побачити перспективи роботи в Україні. Інша дівчина-підліток потім додала, що не бачить особливого сенсу повертатися в Україну і жити поруч із зруйнованими будівлями, що було б морально важко жити в післявоєнних умовах. Вона вважала, що краще закінчити навчання в Польщі, а потім повернутися в Україну, щоб допомагати.

Молоді біженці також зважують ймовірність кращих економічних можливостей і можливостей для існування, якщо вони залишаться в Європі, враховуючи вищі зарплати та перспективи роботи там. 19-річна внутрішньо переміщена жінка сказала, що її друзі, які зараз навчаються в Європі, вважають європейські університети більш авторитетними та такими, що мають вищі стандарти, що є ще однією причиною, чому вона виступає за реформу освіти, щоб молоді люди дивилися на українські університети як такі, що відповідні до європейських стандартів. Численні **внутрішньо переміщені підлітки та молодь в Україні зазначили, що більшість їхніх друзів, які зараз знаходяться за кордоном, швидше за все, не повернуться, оскільки чим довше вони залишаться за межами України, тим більше вони осідають у новій громаді, з новими друзями та партнерами.** Це ускладнить розгляд питання про початок нового життя в Україні після закінчення війни. Десяток молодих людей, які ще перебувають в Україні, запропонували розробити кампанію, щоб мотивувати молодь, яка зараз живе за кордоном, повернутися. Це має включати фінансову допомогу для відновлення їхніх будинків і допомогу в пошуку роботи. Одна молода внутрішньо переміщена жінка сказала, що в неї були друзі, які переїхали до Європи, втративши все. Тепер вони знову почали заробляти на життя і будують своє життя заново. Вона вважала, що люди повинні зрозуміти, що повернення в Україну не буде таким же травматичним досвідом, як втеча в нову країну ні з чим. Інша внутрішньо переміщена молода жінка вважала, що спеціальна інформаційна робота повинна бути спрямована на домогосподарства, очолювані самотніми жінками, які зараз проживають за межами України. Вона думала, що матері з маленькими дітьми зіткнуться з багатьма проблемами, проживаючи в післявоєнній країні. Їх потрібно буде запевнити, що вони не будуть самотні, і їм буде надано підтримку під час пошуку житла, догляду за дітьми та працевлаштування. Тоді це допоможе молодим мамам остаточно стати самостійними. Серед тих, хто пропонував провести кампанію, яка б заохочувала молодь повертатися в Україну, вони також підкреслювали необхідність не судити тих, хто виїхав з України або все ще вирішує залишитися за кордоном.

МОЛОДЬ, МИР І БЕЗПЕКА

“

Дуже боляче дивитися на цю війну і на те, що відбувається з нашою країною. Треба щось робити, щоб закінчити війну

14-річна дівчина-біженка, яка зараз перебуває в Польщі

”

“

Нам потрібно зробити все можливе, щоб зменшити кількість втрат серед наших військових. Ми використовуємо молодь України, щоб воювати на передовій, але ніхто не думає, що вона нам також знадобиться для роботи над відбудовою України. Це потрібно зупинити, тому що багато молодих хлопців нашого віку воюють

19-річний біженець, який зараз проживає в Польщі

”

Хоча консультації були зосереджені на реконструкції та відновленні України, молоді учасники систематично прагнули висловити свої погляди на ширші питання миру та безпеки в Україні. Їх **погляди на безпеку, підзвітність, справедливість і соціальну згуртованість ще більше підкреслюють, наскільки важливо забезпечити пряму участь молодих людей, які постраждали від війни в Україні, у всіх процесах прийняття рішень щодо миру та безпеки як на національному, так і на місцевому рівнях.**

Заклики до справедливості та підзвітності займають важливе місце в зверненнях молодих людей до осіб, які приймають рішення, а також потребують гарантій того, що подібне не повториться в майбутньому. Значне обурення визвали обставини, пов'язані з ескалацією війни, особливо з огляду на їхнє занепокоєння щодо довгострокових

наслідків, які це матиме для них самих, їхніх друзів, їхніх родин і країни. 16-річна дівчина-підліток родом із Запоріжжя заявила, що ті, хто допомагав російським військам на сході та півдні України, мають бути притягнуті до кримінальної відповідальності та постати перед судом як у Гаазі, так і у вищому суді України. 21-річна жінка, яка зараз перебуває в Румунії, сказала, що їй дуже страшно повертатися додому в Харків, який знаходиться за 30 хвилин їзди від російського кордону. Вона сказала, що боїться повертатися додому, тому що не знає, коли знову побачить біля свого будинку російські військові вантажівки, і не знає, що Росія робитиме в майбутньому. Молода жінка, яка наразі проживає в Києві та з Донецька, так само описала свій страх, що це повториться, і поставила під сумнів відновлення свого будинку та кар'єри, якщо це повториться через десятиліття.

Реінтеграція дітей та молоді, які зараз проживають на окупованих територіях, часто вказувалась як ключовий пріоритет для зусиль з реконструкції та відновлення України. 25-річний донецчанин сказав, що коли закінчиться війна, діти, які народилися в окупації або прожили в окупації 9 років, не будуть розуміти українську. Він вважає, що їм знадобиться спеціалізована підтримка та курси, щоб вони могли розуміти та вивчати українську мову та дотримуватися української системи освіти. Молода жінка з числа внутрішньо переміщених осіб, яка зараз проживає в Черкасах, так само помітила, що дітям, які жили в окупації, буде потрібна психосоціальна та психологічна підтримка. Вона передбачала, що їм може знадобитися допомога, щоб впоратися з цим і повернутися в українське життя. Деякі учасники фокус-груп зробили припущення щодо можливого опору з боку тих, хто живе на окупованих територіях. Один хлопець з Маріуполя думав, що вони тепер будуть мати іншу точку зору і вважатимуть українців окупантами. 18-річна жителька Чернігова так само подумала, що деяким людям на окупованих територіях може не подобатися, коли їх навчають українською, і вони можуть протидіяти цьому.

Питання, якою мовою розмовляють українці, було дискусійним серед учасників фокус-груп. Це було предметом значних дискусій, особливо в фокус-групах в Україні. У той час як деякі твердо вірили, що потрібно розмовляти та викладати лише українською мовою, інші

учасники зі східних частин країни заявили, що їх не слід дискримінувати за те, що вони з тих частин України, де у побуті переважно розмовляють російською мовою. Повідомляється, що діти-переселенці, що спілкуються російською мовою, зазнають знущань у центральній та західній частинах України. 16-річний хлопець, який щойно втік із Маріуполя, розповів, що в перші кілька днів після прибуття на Західну Україну його принижували за російську мову, коли він намагався купити ліки в місцевій аптеці. Він сказав, що таке ставлення дійсно впливає на його моральний стан. Подібним чином 17-річна дівчина-підліток родом з Херсону далі описувала, як внутрішньо переміщені особи зі сходу та зараз на заході України. Піддаються дискримінації та знущанням у школах через те, що вони не володіють вільно українською мовою. Вона сказала, що вони не вороги лише тому, що не володіють українською мовою, але вони все одно українці. Вона додала, що цю проблему не можна вирішити, знущаючись над внутрішньо переміщеною молоддю чи неприємними коментарями на її адресу, а потрібно знайти практичне рішення, наприклад, безкоштовні курси української мови, щоб допомогти переміщеній молоді краще інтегруватися. Під час того ж самого обговорення у фокус-групах у Львові 17-річний підліток також із Херсона додав, що всі повинні знати або вивчати українську як свою національну мову, але не слід соромитися чи знущатися над ними, за те, що вони говорять російською, намагаючись вивчити українську.

Надзвичайно важливо, щоб ці глибоко вкорінені розбіжності, в тому числі щодо мови та того, чи люди залишалися в Україні чи шукали захисту в приймаючих країнах, були розглянуті в рамках реконструкції та відновлення України та використовувалися для поточних програм соціальної згуртованості як в Україні, так і за її межами. Також знадобиться цілеспрямована взаємодія з молодими людьми на окупованих територіях, щойно вони зможуть безпосередньо озвучити свої потреби, пріоритети та рекомендації.

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Коли війна закінчиться, українська молодь буде важливою складовою реконструкції та відновлення України. Вони не лише сприятимуть економічному відновленню країни та створюватимуть робочу силу, яка фізично відбудовуватиме пошкоджену чи зруйновану інфраструктуру, їхні рішення щодо повернення в Україну чи місця проживання в разі внутрішньо переміщених осіб безпосередньо вплинуть на загальний успіх реінтеграції та постконфліктних заходів. Молодь України відіграватиме важливу роль у підтримці та сприянні миру та безпеці та реалізації стратегій розбудови миру та соціальної згуртованості в Україні. Серед молоді, яка брала участь у обговореннях у фокус-групах, постійно відчувалася рішучість, щоб їхні голоси

були почуті, а їхні ідеї втілені в життя. Було чітке бажання сприяти позитивним змінам на основі їхнього колективного бачення того, яким має бути майбутнє України.

Plan International надає наступні рекомендації щодо забезпечення активної участі різних груп молоді у реконструкції та відновленні України. Надзвичайно важливо, щоб ці рекомендації дозволили молоді як офіційно, так і неформально отримати можливість впливати на власне майбутнє та брати участь у всіх ініціативах з реконструкції та відновлення на всіх рівнях.

Українські особи, які приймають рішення на всіх рівнях влади, повинні:

- Разом із різними групами молоді розробити та впровадити Національний план дій України щодо молоді, миру та безпеки, який узгоджується з Національним планом дій «Жінки, мир та безпека» та Планом дій ЄС щодо молоді 2022 року, сприяючи значущій участі молоді та розширенню її можливостей для сталого розвитку, рівності та справедливості. НПД ММБ має включати чіткі межі координації та обов'язків між відповідними міністерствами та створити спільний комітет для проведення регулярного моніторингу та звітування щодо виконання плану як на національному, так і на місцевому рівнях.
- Відповідно до Програми дій «Молодь, мир і безпека», створити молодіжні ради в кожній українській області для сприяння офіційним і систематичним консультаціям з різними групами молоді та забезпечення відображення їхніх пріоритетів у розробці, реалізації та моніторингу місцевих планів реконструкції та відновлення шкіл. Локалізовані процеси участі мають бути доступними для молодих людей з обмеженими можливостями, бути відкритими для внутрішньо переміщеної та непереміщеної молоді та включати рівне представництво молодих чоловіків і жінок, а також заохочувати участь осіб, які вважають себе небінарними.
- Створити онлайн-платформи для регулярного збору інформації від молодих біженців з України, які зараз перебувають у приймаючих країнах, з особливим акцентом на пріоритети реконструкції та відновлення, а також їхні економічні потреби та потреби у засобах існування.
- Розробити спеціалізовані процеси інформаційної роботи для визначення конкретних потреб ветеранів, у тому числі молодих ветеранів і тих, хто був поранений, а також потреб їхніх сімей.
- Співпрацювати з місцевими громадськими організаціями, які контактують з молодими людьми на окупованих територіях, щоб почати збирати їхні думки про те, як визначити пріоритети реконструкції та відновлення нових доступних територій

Міжнародні донатори та агентства ООН повинні:

- Відповідно до Програми дій «Молодь, мир і безпека», сприяти та фінансувати безпосередню участь правозахисних, жіночих, молодіжних та ЛГБТК+ організацій у всіх майбутніх донаторських конференціях щодо реконструкції та відновлення України. Для осіб, які не можуть подорожувати або виїжджати з країни, їм слід надати можливість брати участь в обговореннях онлайн
- Інвестувати та надавати політичну підтримку ініціативам, спрямованим на зміцнення програми «Молодь, мир і безпека» в Україні та в приймаючих країнах, у тому числі шляхом збільшення фінансування миротворчих організацій та ініціатив під керівництвом молоді
- Заохочувати партнерів з українського уряду забезпечувати інклюзивне представництво молоді та гендерних питань у механізмах консультацій, пов'язаних із реконструкцією та відновленням України, а також у всіх програмних та політичних процесах. Це включає сприяння безпосередній участі дівчат-підлітків і молодих жінок у всьому їх різноманітті в усіх форумах прийняття рішень.
- Пропагувати необхідність створення національних і місцевих планів відновлення на основі десеґреговані за статтю, віком та наявністю інвалідності дані, а також аналізом гендеру та віку.
- Продовжувати підтримувати освітні програми як центральний компонент інклюзивної реконструкції та відновлення в Україні та ключову платформу для соціальної згуртованості та гендерно-трансформаційного відновлення.
- Співпрацювати з Міністерством соціальної політики та соціальними працівниками на місцевому рівні в кожній громаді України для посилення стабільності надання послуг на місцевому рівні.

Для отримання додаткової інформації звертайтеся до:

Луїз Аллен, керівник відділу політики та адвокації, Реагування на кризу в Україні Plan International louise.allen@plan-international.org;

або

Свен Коппенс, директор, Реагування на кризу в Україні Plan International sven.coppens@plan-international.org
